

שמעתא עמיקתא

גליון תל"ח | פרשת פינחס | תש"פ | קהילת הניכי הישיבות | רמות ב'

הלכות מצויות לימי בין המצרים

חלק ראשון

מנהגי אבלות

תחילת מנהגי האבילות (מי"ז תמוז בלילה או ביום)

מנהגי האבילות של בין המצרים יש אומרים שמתחילים בליל י"ז בתמוז. נחיים שאל (ח"א סי' כד), הגריי"ק זצ"ל (ארחות רבנו ח"ב עמי' קכו אות ו) ואור לציון (ח"ג פכ"ה אות ג). ובא"א מבוטשאטש (סי' תקנא) מסתפק האם מנהגי האבילות מתחילים מבין השמשות או מהלילה. ועיין עוד בזה במועדים והמנים (ח"ח ססי' יג) ובצ"ח (ח"י סי' כו). וי"א שמתחילין מהיום (ולא מהלילה). נאג"מ (או"ח ח"א סי' קסח וח"ג ססי' ק). וכן הביא בשערי המצוינים בהלכה (סי' קכב אות א). והעיקר כדעה הראשונה. [שבת הלוי (ח"ח סי' קסח) ועוד]. ולצורך נישואים נוהגים לעשות החופה לפני השקיעה קודם ליל י"ז בלילה, ובאופן זה מותר אף לעשות הסעודה בליל התענית. [נהר"מ זצ"ל (ד בבח"מ עמי' ד נהגות יא-ג)]. ועי' להלן לענין י"ז בתמוז החל בשבת.

נישואים

מנהג שלא לישא אשה בימים אלו

בני אשכנז נוהגים להחמיר שאין נושאים נשים מי"ז בתמוז עד אחר ט' באב. [רמ"א (סי' תקנא סעי' ב)]. והטעם שנהגו להחמיר בזה כי לא מסמנא מילתא (אבל מעיקר הדין אין איסור). [מ"ב (סי' ק"ד)]. אולם בני עדות המזרח נוהגים להחמיר מראש חודש אב. [שו"ע (סי' תקנא סעי' ב) ואור לציון (ח"ג פכ"ה אות א)]. אמנם יש מבני ספרד שנהגו כדעת הרמ"א שלא לישא אשה מי"ז בתמוז. [כן איש חי (דברים אות ד) ואור לציון (שם בהגה)]. ומנהג הספרדים בארץ ישראל להקל. [אור לציון (שם בהגה)].

מחזיר גרושתו

מותר להחזיר גרושתו מן הנשואין בימים אלו. [מ"ב (סי' ק"ט)].

סעודת אירוסין

אין עושין סעודת אירוסין מ"ח עד ת"ב, אבל ליארס בלא סעודה מותר. [שו"ע (שם) ומ"ב (סי' ק"ט)]. ועי' בבח"ח (אות מד) שיש נוהגים שלא לארס ולא לשדך בבח"מ, וכת' שכל א' ינהג כמנהג מקומו.

סעודת תנאים

מותר להתקשר בכתיבת תנאים בימים אלו, ומ"מ סעודה אסור לעשות אף באופן זה (מ"ח עד ת"ב), ואפילו בלא ריקודין ומחולות ואפילו בשבת אסור לעשות סעודה בשביל זה. מיהו מה שנוהגין לאכול מיני מרקחת בשעת כתיבת התנאים לא מיקרי סעודה. [מ"ב (סי' טו וסי' ק"ט)]. ולענין שירה וריקוד עיין להלן.

ריקודים וזמר

ריקודים

אסור לעשות ריקודין ומחולות של רשות מי"ז בתמוז ואילך. (ובמקום מצוה, עי' להלן). [מ"ב (סי' תקנא ססי' טז)].

שמיעת זמר

לכתחילה יש להמנע מלשמע נגינות מכלי שיר במשך כל השנה. [עי' בסימן תק"ס (סעי' א), ואכמ"ל]. אולם אף המיקל לשמוע נגינות במשך השנה, אין לו לשמוע נגינות מיום שבעה עשר בתמוז עד לאחר תשעה באב. [עי' בביאור הלכה (סי' תקנא ד"ה ממעטים)]. וכן פסקו האג"מ (או"ח ח"ד סי' כא אות ד) והמנח"י (ח"א סי' קיא אות ד). וכן הוא במבתי לוי (עמי' ה אות ו) ועוד. ואפילו שירים מטייב וכדומה דינם ככלי זמר לענין זה. [הגרשו"א זצ"ל (הליכ"ש פי"ד הגה ד)].

שירה שאינה מעוררת ריקוד

מותר לשמוע שירה שאינה מעוררת ריקוד (כגון שירי רגש), משום שהיא איננה בכלל המנהג. ומ"מ נכון להמנע אף משירים אלו. [הגרשו"א זצ"ל (שם אות ג והנה ח)].

שירה בפה

שירה בפה מותרת אף בבין המצרים. [עי' בשד"ח (פאה"ש מעי' בין המצרים סי' א אות י). ועי' עוד באג"מ (או"ח ח"ד סי' כא אות ד)]. ויש מחמירים בשירה בפה שהיא ברבים (כי יש בזה שמחה). [הגרשו"א זצ"ל (תורת המועדים סי' ה אות א)]. ומ"מ יש להמנע אף משירה בפה מ"ח אב עד תשעה באב, שהרי משנכנס אב ממעטים בשמחה. [אור לציון (ח"ג פכ"ה אות ב)]. ושירה בפה בשעת הלימוד, או לצורך התעוררות ליראת ה' מותרת בכל אופן. [עי' במועד לכל חי (סי' י אות ט)]. בשד"ח (פאה"ש מעי' ביה"מ סי' א אות א) ובשבת הקהתי (ח"א סי' קפט)].

שירה מטייב ללא ליווי זמר

קלטות וכדומה ללא ליווי כלי זמר מותרים. [עי' באג"מ (או"ח ח"א סי' קסו) כי נחשב לשירה בפה (שם מיירי לענין איסור שמיעה בכל השנה) וכן הוא בצ"ח (חט"ו סי' לג)]. אלא שלכתחלה יש להחמיר בזה. [לחוש לדברי השבט הלוי (ח"ב סי' ה אות ב) דס"ל שזה שנחשב לשירה בכלי. ולמקילים יש לדון לענין מוזיקה וקאלית שיש לה ליווי מוזיקלי הנשמע ככלי שיר אלא שהוא עשוי ע"י אמצעים אלקטרוניים המעבדים טוני קולות עד שהדבר נשמע ככלי שיר, האם נדון אותם כשירה בפה או דלמא מחמת שנשמעים ככלי שיר יש לאסור. ולכאוי אם דינם כשירה בפה היה עליו להתיר שירים אלקטרוניים שהם חיקוי של כלי זמר ואין בהם כלי שיר אמיתיים כלל. אלא שיש לחלק דב"ד כיון שמקורם מקול אדם אין בדינו לאסור דאין לנו אלא מה שאסור חז"ל, משא"כ מוזיקה אלקטרונית הנ"ל דליל דכיון שעשויים ע"י תוכנות עשויות להשמיע כלי שיר ממש דינם ככלי שיר דומיא דכלי הנקרא אורגן וכדו' שהוא כלי שיר חשמלי ולא מצינו פוסקים המתירים לשמועם. ועי' בזה בשמעתא עמיקתא גליון שצ"ד].

סובל מעצבות, דכאון או חולי עצבים

אף אם סובל מעצבות או מחוסר מנוחת הנפש אין להתיר לשמוע זמר, אלא אם כן סובל מדכאון, שרשאי לשמוע עכ"פ עד ראש חודש אב (והכל לפי הענין). וחולה עצבים מותר לו לשמוע כלי שיר אפילו ביום תשעה באב. [אור לציון (ח"ג פכ"ה אות ב)]. ועיין בסמוך שיש מקילין בזה יותר.

לצורך חולה (לחזק מזגו)

מותר לנגן לצורך חולה לחזק מזגו. [הגרשו"א זצ"ל (שם פי"א הגה 54)]. ועי' בדברי יציב (סי' רמו)]. שומע כדי להפיג בדידות או פחדים מותר לשמוע זמר כשעושה רק על מנת להפיג בדידות או פחדים. [הגרשו"א זצ"ל (שם פכ"ה הגה 8)].

בשעת הנהיגה

הנוהג במכונית וכדו' ונצרך לשמיעת מוזיקה כדי שלא ירדם וכדומה, רשאי לשמוע, על מנת למנוע הסכנה הכרוכה בזה. [דלא גרע מהא דכת' המ"ב (סי' תקס ס"ק יג), עיניש, והכא קיל טפי כי יש חשש סכנה. ועי' לקמן לענין קייטנות לילדים. ועי' בשמעתא עמיקתא גליון שצ"ד].

לצורך התעמלות מטעמי בריאות

מי שזקוק לעשות התעמלות מטעמי בריאות, ולצורך כך צריך לשמוע זמר, בעת הצורך הדבר מותר, בתנאי שאינו עושה לשם הנאה כלל. [כן שמענו בשם הגרשו"א אולמן שליט"א ע"פ המ"ב (סי' תקס ס"ק יג). ועי' לקמן לענין שירה בקייטנות].

אינו מכוון לשמוע

השומע כלי זמר בעל כרחו כגון באוטובוס וכדו', אינו עובר איסור, ואינו צריך לאטום אזניו שהרי אינו מתכוין להנות. [עני' בשו"ע (ו"ד סי' קמב סעי' ו), רמ"א (שם) ושו"ד (סי' ק"ד)]. שו"ר שכן פסק הגר"ח שליט"א (קרא עלי' מונע פ"ב אות ה בתיקונים)].

צלצול פלאפון

מכשיר פלאפון שצלצולו מנגינה של שירים העשויים להביא לידי ריקוד, ראוי להחליף הצלצול בימים אלו לצלצול אחר, אולם אין איסור בדבר. [לכאוי אין חיוב בזה כיון שאינו צלצול המיועד לשמח, אלא לסימן שמתקשרים אליו, ומ"מ ראוי להחליף כיון שיש בזה משום קצת שמחה, והכל לפי הענין. ופעמים שמפעילים שיר עבור המתקשר כדי להנעים ההמתנה (שיחה ממתנה), ולכאורה גם שיר זה אין בעל חוב חייב להחליפו כי אין מטרת השיר לשם ריקוד כלל אלא להנעים ההמתנה. ועי' לקמן לענין ספורים המשולבים עם קצת שירים ושירה בקייטנות. ושוי"מ שדעת הגר"ח שליט"א (תשובות הגר"ח עמי' קט תשובה 18) שאין בצלצול פלאפון משום איסור שמיעת שירים. ועי' בהליכות והנהגות (עמ' 6) בשם הגרשו"א זצ"ל ועי' עוד בזה בשמעתא עמיקתא גליון שצ"ד].

מוזיקת רקע (בהנאות וכדו')

במקומות שמפעילים מוזיקה להנעים ההמתנה והקנייה של הלקוחות (כמו שמצוי בחנויות וכדו' או בטלפון עד קבלת השירות), ראוי להפעיל בימים אלו מוזיקה שאינה מסוג השירים העשויים להביא לידי ריקוד. [ועי' מ"כ"ש בהערה דלעיל. ועי' בשו"מ (מהדו' ו' סי' קסג)].

סעודת מצוה (ברית מילה, פדיון הבן, בר מצוה וכדו')

יש אומרים שבסעודת מצוה הנערכת בימי בין המצרים מותר להשמיע שירים המלווים בכלי נגינה. [ושכנ"ג (סי' תקנא הגב"י אות לו) לענין ברית מילה. וכן פסק בשו"ת חיים שאל (לחיד"א סי' כא) וכתב שם שמנהג הספרדים להקל בזה. ועי' באבני יספה (או"ח סי' קיב)]. ויש מחמירים. [סידור היעביץ. ואף בסעודת מילה אוסר. והביאו היפה ללב (ח"ב סי' תקס אות ז). וכן בא"ר (סי' כו) כתי דאין ליקח מנגנים לשם סעודת מצוה בימים אלו. וכן פסק הגרשו"א זצ"ל (תורת המועדים סי' ה אות ג) לענין סעודת בר מצוה, ברית מילה וכדומה]. ומכל מקום אף לשיטתם מותר לשיר בפה אלא שגם בזה ימנעו מהרגילות. [הגרשו"א זצ"ל (שם)]. ולמעשה מנהג בני אשכנז להחמיר בזה. [הגר"ח שליט"א (יד לבין המצרים פי"ו הגה א)]. ובני ספרד הנוהגים היתר יש להם על מה שיסמוכו. [כה"ח (סי' תקנא אות מ)].

מסיבת תנאים

מותר לעשות מסיבת תנאים (ללא סעודה אלא באכילת מיני מרקחת). [מ"ב (סי' טז)]. ובאופן זה מותר אף לשיר שירי שמחה, אבל אסור לרקוד. [הגרשו"א זצ"ל (שם פי"ד אות ד)].

קבלת התן בשירה כנהוג בישיבות

מותר לעשות קבלת חתן בשירה וכו' כנהוג בישיבות הקדושות בשאר ימות השנה, אבל לא ישירו במחאית כפים וכדו', כדי שלא יבואו לידי ריקוד. [הגרשו"א זצ"ל (שם פי"ד הגה ו)]. ואפשר שאף המחמירים בשירה בפה ברבים כמבואר לעיל יודו כאן דיש צורך מצוה קצת.

שבע ברכות

יש מתירים בסעודת של ז' ימי המשתה ריקודים וכלי שיר. ויכול כל אדם להיות שם ולשמוח בשמחתם. [בשל האג"מ (משנה הלכות ח"ו רס"י קט) והמשנה הלכות ח"ו רס"י קט)]. וי"א שמותר ריקודים, אבל יש להמנע מכלי שיר. [הגר"ק זצ"ל (יד לכה"מ פי"ו הגה 14)]. וכן הביא במשנה הלכות (שם) סוברים כן. ודעת השבט הלוי (ח"ג סי' קג וח"י סי' פא אות ב) דאין לעשות תזמורת וריקודים.

ריקוד אחר קידוש לבנה

יש אומרים שמותר לרקוד ולזמר "טובים מאורות" אחר קידוש לבנה אף בימים אלו (לנוהגים לקדשה לפני ת"ב או לליל עשירי באב). [הגרשו"א זצ"ל (שערי נחמה ש"ג פי"ו אות יא)]. ויש אומרים שכן הלפני ת"ב או לליל עשירי באב). [הגרשו"א זצ"ל (שערי נחמה ש"ג פי"ו אות יא)]. ויש אומרים שכן הלפני ת"ב או לליל עשירי באב). [הגרשו"א זצ"ל (שערי נחמה ש"ג פי"ו אות יא)]. ויש אומרים שכן הלפני ת"ב או לליל עשירי באב). [הגרשו"א זצ"ל (שערי נחמה ש"ג פי"ו אות יא)]. ולמעשה כל אחד ינהג לפי מנהג מקומו. [הגרשו"א זצ"ל (הליכ"ש תפלה פט"ו הגה 22)].

הכנסת ספר תורה

יש להימנע מלערוך הכנסת ספר תורה בתשעת הימים אפילו ללא תזמורת אלא בשירה בפה בלבד. ואם יש טעם לעשותה דוקא בימים אלו, אם שרים רק בפה שרִי. [הגרשז"א זצ"ל (ישא יוסף או"ח ח"ג סי' קלט)].

לנגן בבית המשתה (לצורך פרנסה)

ישראל שפרנסתו בכלי זמר אצל עכו"מ בבית המשתה (וכן הדין לצורך בן ספרד הנוהג היתר להתחתן בימים אלו), מותר לו לנגן, משום שהוא לצורך פרנסתו.

ומכל מקום אין להקל אלא מי"ז בתמוז עד ר"ח. [ביאור הלכה (סי' תקנא ד"ה ממעטים)].

לנגן לצורך עכו"ם למנוע איבה

ישראל שפרנסתו בכלי זמר וכדומה רשאי לנגן עבור עכו"ם בבית המשתה, משום חשש איבה (אפילו אינו עושה כן על מנת להתפרנס). אלא שמר"ח עד ת"ב עליו לישמט. [בן איש חי (דברים אות ה)].

ללמוד לנגן

המלמד מוזיקה לתלמידים שאם לא ילמד יפסיד פרנסתו עבור ימים אלו, רשאי לנגן עד שבוע שחל בו ת"ב. [זכר שמחה (באמברגר סי' יז)]. וע"י עוד בסמוך.

ללמוד לנגן

הלומד לנגן ואם לא ילמד יפסיד שכר הלימוד החייב לשלם עבור ימים אלו, רשאי לנגן עד שבוע שחל בו ת"ב. [זכר שמחה (באמברגר סי' יז)]. אמנם במקום שאין הפסד, י"א שאין להתיר ללמוד נגינה בימים אלו. [מהר"ם שיק (יו"ד סי' שסה) ובעל שבט הלוי (מבית לוי עמי ה אות ז). וע"י בכה"ח (אות מא)]. ויש מי שאומר שאם לומד עתה על מנת להתפרנס מזה מותר [אג"מ (או"ח ח"ג סי' פז)], אבל לשם הנאה אסור. [אג"מ (שם) ואור לציון (ח"ג פכ"ה אות ב)].

הינרך הקטנים

יש לחנך הקטנים שהגיעו לחינוך, שלא לשמוע שירים בימי בין המצרים. [אג"מ (או"ח ח"ד סי' כ א אות ד)].

לצורך הרדמת הילדים

בשעת הצורך מותר לזמר או להשמיע זמר על מנת שהקטנים ירדמו. [שעה"צ (סי' תקס אות כה)]. ואם הגיעו לחינוך יש להמנע אלא אם כן קשה להם להרדם בלא זה.

[ע"י משי"כ בסמוך לענין גני ילדים. אלא דלכאוי צ"ע אמאי השעה"צ היה צריך לצרף שם דעת המקילים שירה ללא כלי נגינה, הרי בלא"ה שרי דומיא דהא דהתיר שם במי"ב (סי"ק יג) לענין מושכי ספינות, וצ"ע ק]].

גני ילדים וקייטנות

אין לשיר בגני הילדים ובקייטנות שירים המביאים לידי שמחה, אבל סתם שירים מותר. [הגר"נ"ק זצ"ל (חוט שני שבת ח"יב עמי שכה)]. ואם בלעדי שירים של שמחה קשה לנהל את הילדים יש להקל בכל אופן. [הגר"י קמנצקי זצ"ל (אמת לעיקב עמי רכז בהגה) ע"פ המי"ב (סי' תקס ס"ק יג)].

סיפורים משולבים עם מעט שירים

קלטות סיפורים אף אם משולבים בהם מעט שירים מותר לשומעם בימים אלו. [הגרשז"א (פ"י"א הגה 53) לענין ספה"ע, ונראה דה"ח בני"ד].

להשתתף בחתונה הנערכת בימים אלו

הכרו הנוהג היותר להתחתן בימים אלו

הנושא אשה בימים המותרים להתחתן על פי מנהגו, מותרים חבריו הנוהגים איסור באותם הימים להשתתף בשמחתו ולשמחו. [אור לציון (ח"ג פכ"ה אות א). וע"י בדברי הגרשז"א זצ"ל (הליכ"ש פסח פ"יא אות ט)].

החתונה שנערכת שלא כדיון בימים אלו

הנושא אשה בימים שנוהגים בהם איסור, אף על פי שעושה שלא כדיון מכל מקום יש מקום לומר שמותר להשתתף בחתונה ולשמחו. [משנה הלכות (ח"יו סי' קט ד"ה וגדולה). עי"ש דטעמו כי מה שנהגו שלא לנשא אינו מדינא אלא משום דלא מסמנא מילתא, עי"ש]].

רב אשכנזי לסדר קידושין עבור זוג ספרדי

ראוי שלא יסדר רב אשכנזי קדושין לספרדי הנושא אשה בימים אלו (כשיש רב ספרדי שיכול לעשות כן במקומו). [הגרשז"א זצ"ל (שם הגה ח)].

תספורת

מנהג שלא להסתפר

בני אשכנז נוהגים שלא להסתפר מי"ז תמוז עד עשירי באב. [ענין ברמ"א (סי' תקנא סעי' ז)]. אולם מנהג עדות המזרח שלא להסתפר רק בשבוע שחל בו ט' באב (וענין בזה להלן בהלכות שבוע שחל בו ת"ב). [ענין בשו"ע (סי' תקנא סעי' יב) ובבן איש חי (דברים אות יב)].

שער הזקן

איסור תספורת כולל אף שער הזקן. [שו"ע (סי' תקנא סעי' יג) ומי"ב (סי"ק פ)] ואפ"י אלו שרגילים לגלח זקנם כל שבוע, המנהג שלא מגלחים מי"ז בתמוז. [שבט הלוי (ח"י סי' פא אות ג)].

שער השפה

מותר לגלח השפה (שערות מזוית הפה לזוית השניה למעלה מן השפה, כל פתיחת הפה) אם מעכב האכילה. [שו"ע (סי' תקנא סעי' יג) ודברי סופרים (קיצור הלכות אבלות פ"מ הגה ה) ע"פ הרמב"ן]. ופירוש "מעכב האכילה" שהשפה מתלכלכת בשעת אכילה והוא טרוד ליהזר שלא תתלכלך או לנקותה (שהדבר מעכב האכילה). [דברי סופרים (שם)].

שער שבצדעין

מותר לאשה לגלח ריבוי שער שבצדעין. [מי"ב (סי' תקנא ס"ק עט)].

שער הגבות וריפי העינים ושאר הגוף

מריטת שער ריסי העין או שער הגבות לא חשיב תספורת ומותר לגלחן בכל ימי בין המצרים (ואף לגברים במקום שאין משום "לא ילבש"). [הגרשז"א זצ"ל (הליכ"ש פ"י"ד הגה ט)]. וכמו כן שער הרגלים אינו בכלל תספורת. ויש אומרים שמכל מקום מר"ח ואילך הנשים יעשו רק הצרִיך כדי שלא יתגנו לבעליהן. [בעל השבט הלוי (מבית לוי ביהמ"צ עמי ה הגה ב). וכמו כן לצורך טבילת מצוה בליל עשירי באב יכולה לגלח שער הגוף ערב ת"ב, אפילו אחר חצות, הגרשז"א זצ"ל (אשרי האישי פ"ע אות ה)].

הורדת קצת שערות

אפילו אינו מגלח אלא מקצת שערות אסור אם יש בו משום יפוי. [ע"י בשו"ע (יו"ד סי' שע סעי' ו) שמבואר שאבל מותר לסרוק שערו בימי אבלו אע"פ שודאי משיר שער כי בתלישת קצת שערות אינו מפיא את עצמו. ובדרך זה חתי השעה"צ (סי' תקנא אות כח), ומבואר שאם מכוון לגלחם אסור. וע"י בב"ח (יו"ד שם אות ז)].

סירוק שערות הראש

מותר לסרוק השערות בימים אלו. [מי"ב (סי' תקנא ס"ק כ)].

תספורת לכבוד שבת

תספורת אסור אפילו לכבוד שבת, כי אין הרגילות להסתפר בכל שבוע. [מי"ב (סי"ק

לב). אולם ע"י בביאור הלכה (ד"ה וכן לכבוד) שצידד להקל בזה].

תכפוהו אכילות של מת ושל שבת זו

מי ששלמו ל' יום של אבלותו בתוך שבוע שחל ת"ב להיות בתוכה והכביד שערו, מקיל בתער (משום שאין זו יפוי) אבל לא במספרים. [שו"ע (סי' תקנא סעי' טו) ומי"ב (סי"ק פז)]. וזהו דוקא שכחל יום שלשים שבוע שחל ת"ב, אבל כשחל מקודם לזה יש אומרים שמותר לו לספר אף לבני אשכנז שנוהגין איסור מי"ז בתמוז. ויש אומרים שאין להקל כ"א כשחל יום שלשים לפני ר"ח. [מי"ב (סי"ק פז)]. ובמקום הדחק יש מקום להקל. [שעה"צ (אות צג)].

אשכנזי עבור ספרדי

אשכנזי, יכול לספר בן ספרד הנוהג להסתפר בימים אלו. [הגרשז"א זצ"ל (שם פ"י"ד הגה ח) והגר"ניק זצ"ל (קרא עלי מועד עמי טז הגה יג)]. ומי"מ אם יש אחר הנוהג היתר היכול לעשות עבורו, עדיף טפי. [הגרשז"א זצ"ל (שם)].

ספרדי הנמצא בישיבה אשכנזית

בן עדות המזרח (הנוהג היתר בתספורת עד שבוע שחל בו ת"ב), הלומד בישיבה של אשכנזים, רשאי להסתפר בימים אלו. [הגרשז"א זצ"ל (שם פ"י"ד אות ו) דכיון דכו"ע יודעים שיש בזה מנהגים שונים אין משום לא תתגודדו].

התחיל להסתפר והגיע זמן איסור תספורת

ישב להסתפר אפילו עדיין לא התחיל התספורת, והגיע זמן האיסור (ענין לעיל לענין התחלת הזמן), יש אומרים שכיון שכבר ישב רשאי להסתפר, ויש אוסרים, וכן עיקר. ואם כבר התחיל להסתפר לפני זמן איסור. יש אומרים שודאי רשאי לגמור. ויש אומרים שמותר לו לגמור דוקא אם יש בזה משום כבוד הבריות (ואף ישראל רשאי לעשות כן עבורו), וכן עיקר. [ע"י בב"י (יו"ד סי' שצ), בשו"ע (שם סעי' ב) ונוש"כ. וע"י באורך בשמעתא עמיקתא גליון סי"ז].

המותרים להסתפר

נשים

אחד האיש ואחד האשה שוין באיסור תספורת. [מי"ב (סי' תקנא ס"ק עט)]. ויש מפוסקי עדות המזרח הסוברים שנשים מותרות להסתפר בשבוע שחל בו תשעה באב. אלא שטוב לדחות התספורת לאחר תשעה באב אם לא מוכרחות להסתפר כעת.

[אור לציון (פכ"ז אות ג)].

לצורך צניעות

גילוח לצורך צניעות, כגון שלא יצא שער מכיסוי הראש מותר. [בעל שבט הלוי (מבית לוי ביה"מ עמי והגה ב)].

לצורך טבילת מצוה

הנוהגת תמיד לגלח שערה לטהרתה מותרת לעשות כן בין המצרים. [הגרשז"א זצ"ל (שם פ"י"ד הגה י)].

לצורך שידוכין

לצורך שידוכין יש להתיר אפילו תספורת הראש, לנערה, אף מר"ח אב ואילך עכ"פ עד שבוע שחל בו ת"ב. [הגרשז"א זצ"ל (שם פ"י"ד הגה י), עי"יש טעמון].

קטנים

אסור לגדולים לספר קטנים בשבת שחל תשעה באב להיות בתוכה. [שו"ע (שם)]. וכתב הפמ"ג (או"י ס"ק לח) דכן מוכח מהרמ"א דשתיק ליה להשו"ע. ויש מחמירים לבני אשכנז מי"ז בתמוז או על כל פנים מר"ח. [ע"י במי"ב (סי"ק פב) שכתב בשם הא"ר לדדידן יש להחמיר בתספורת מי"ז בתמוז וכיבסו מר"ח, ובח"י"א כתב דלצורך קטנים אין להחמיר אף לפי מנהגינו אלא בשבת זו, ע"כ. ובחנוך לנער (פכ"א סוף הגה ג) כתב דיש להחמיר עכ"פ מר"ח].

חלאקה

תספורת ראשונה שמספרים ילדים בני שלש ("חלאקה") מותרת אף בשבוע שחל בו ת"ב (ויש לעשותה בצנעה), אבל ראוי להקדימה קודם ג' שבועות. [בעל השבט הלוי (מבית לוי בין המצרים עמי ו אות ב) וע"י בחנוך לנער (פכ"א ס"ק א)]. ואם לא הקדימה יאחרנה לאחר ת"ב. [רבבות אפרים (ח"א סי' שלו אות ב)].

הציצה בין הראש לתפילין

מותר לגלח השער לצורך מניעת חציצה בין הראש לתפילין. [הגרשז"א זצ"ל (שם פ"י"ד הגה ל19)].

גלוח לצורך פיכה להסרת פצעים

מותר לגלח השער לצורך סיכה להסרת פצעים עד שבוע שחל בו ת"ב. [הגרשז"א זצ"ל (שם הגה 56 191)].

במקום הפסד ממון

העוסק באיזה מסחר שאם לא יספר את זקנו בימי בין המצרים יש חשש הפסד גדול ואיבוד פרנסה, יש להתיר לו להסתפר. והכל לפי ראות עיני המורה. [הגרשז"א זצ"ל (שם פ"י"ד אות ו)]. ויש מתירין רק עד שבוע שחל בו ת"ב אם לא באופן שכשימנע מלספר לא יוכל לעבוד ויהיה לו קשה למצוא ממון כדי לפרנס בני ביתו (שלא יוכל למצוא הלואה אלא בקושי). [אג"מ (או"ח ח"ד סי' קב וח"ה סי' כד אות ט). ודעת הגרשז"א זצ"ל (הלכות חג בחג הגה 65) להחמיר שלא להסתפר במקום הפסד ממון ושם מיירי לענין ספה"ע (ק"ו לימי בין המצרים). וע"י בורע אמת (סי' סט) ובישכיל עבדי (ח"ה סי' נה אות ב)].

ההולך לפני שרים

הלוכים להשתדל לפני שרי ממשלה וכיוצא בזה, יש מקום להתיר להם להסתפר, ויש לעשות שאלת חכם. [שבט הלוי (ח"י סי' פא אות ג). וע"י בורע אמת (ח"א סי' סט) ובחתי"ס (או"ח סי קנח)].

בעלי ברית

אם יש מילה בימי בין המצרים, יש אומרים שבעלי הברית רשאים להסתפר. ויש אוסרים. [ע"י בשע"ת (אות א) שהביא מח' בזה, והמי"ב (סי' תקנא ס"ק ח) ציין לדבריו. ובשעה"צ (אות ד) הביא מהחתי"ס (להחמיר)]. וי"א שהמנהג באר"י להחמיר. [שבט הלוי (ח"י סי' פא אות ז). וע"י במבית לוי (בין המצרים עמי ו בהגה) שיש מקומות שנוהגים להקל לגמרי ויש מקומות שהגו להקל רק בשער הזקן, עי"יש. ולדעת המתירים להסתפר יש לומר שמותרים להסתפר אפילו ביום שלפני המילה סמוך קודם הליכה לבית הכנסת. ואם חלה המילה בשבת מותרים להסתפר בערב שבת. וכמי"ש המי"ב (סי' תצג ס"ק יג) לענין ספירת העומר].

ללכת בין חמה לצל

יש להזהר בימים אלו שלא לילך בין חמה לצל. [מייב (סי"ק א)]. ונראה שעיקר הקפידא בזה למי שהולך כסדר בשביל שהוא בין החמה לצל ולא כשעובר באופן אקראי בין חמה לצל המצוי בדרך. [הגר"ח שליטי"א (קרא עלי מועד פ"ב אות יט)]. ומכל מקום כל החשש בזה הוא בדרך ולא בעיר, כמבואר לעיל.

עושה לצורך מצוה

אם הולך לצורך מצוה הנצרכת דוקא בימים אלו, אין לחוש לסכנות הנ"ל, ד"שומר מצוה לא ידע דבר רע". [התעוררות תשובה (סי' שמח), הגר"ש"א זצ"ל והגר"ח שליטי"א (ישא יוסף או"ח ח"ד סי' קמד)].

הכאה לצורך חינוך

בימים האלו צריך להזהר יותר שלא להכות, אע"פ שעושה כן לצורך חינוך הילדים. [שו"ע (סי' תקנ"א סעי' יח) וקשו"ע (סי' קכ"ב אות ב)].

דינים הנוהגים מר"ח עד ת"ב

חומרת דיני האבילות בתשעת הימים

חומרת דיני אבילות בטי' הימים כאבילות תוך לי' יום על קרוביו (ר"ל) ואינה כאבילות תוך שבעה. [מטה יהודה (סי' תקנ"א סי"ב) וישועות יעקב (שם סי"ג א)]. וכן דעת הגר"ש"א זצ"ל [אבני ישפה ח"י"ג נח ענף א] שהם שווים לכל מילי, ע"כ. ומי"מ יש מקומות שהחמירו באבילות של ימים אלו יותר מאבילות על קרובים כיון שאבילות דרבים חמירה טפי, ע"י במ"א (סי' תקנ"א סי"ק לח). וע"י עוד במהרי"ל (סימן ר"א). ויש מקומות שהקילו טפי כי הוי אבילות ישנה. וע"י משי"כ בשמעתא עמיקתא גליון שצ"ז].

למעט בשמחה

משנכנס אב ממעטין בשמחה. [שו"ע (סי' תקנ"א סעי' א)]. והיינו עד ת"ב. [קרוב נתנאל (תענית פ"ד אות ב)]. ויש אומרים עד עשירי באב. [כה"ח (אות א)].

להמנע מלהתדיין עם עכו"ם

ישראל שיש לו דין עם עכו"ם, אם יכול ישתמט ממנו עד ר"ח אלול ועכ"פ עד אחר ת"ב, דריע מזולתה. [שו"ע (סי' תקנ"א סעי' א) ומי"ב (סי' ב)].

משא ומתן

משא ומתן

מר"ח עד התענית ממעטים במשא ובמתן. [שו"ע (סי' תקנ"א סעי' ב)]. יש אומרים שיש למעט במשא ומתן של שמחה, כגון לקנות כלי כסף או צרכי חופה וכדומה. ויש אומרים שבכל משא ומתן צריך למעט בעת הזאת ולא יעסוק אלא כדי פרנסתו. ובזמנינו נהגו להקל בכל זה משום שהכל נחשב כעת כדי פרנסתו. [מייב (סי"ק יא)]. ומכל מקום טוב להחמיר לענין משא ומתן של שמחה (כגון קניית רהיטים וכדומה), אבל דבר לצורך העבודה אינו בכלל זה, עיין להלן, אף על פי שגם בזה נהגו להקל שמא לא יוכל להכין אחר כך. [שעה"צ (אות יג), אג"מ (ח"ג סי' פ) ואור לציון (פכ"ו אות א)].

קניית בגדים חדשים

מר"ח אב אסור לקנות בגדים חדשים ומנעלים חדשים אפילו דעתו שלא ללבוש עד אחר ת"ב. [רמ"א (סי' תקנ"א סעי' ז) ומי"ב (סי"ק מט)]. ולענין המוכר, מבואר לעיל דלצורך פרנסתו רשאי למכור. [וע"י משי"כ לעיל לענין נעלים חדשות, בדיני ברכת שהחיינו].

לצורך מצוה (תפילין, ספרים וכדו')

לצורך מצוה הכל שרי. [רמ"א (סעי' ב)]. ועל כן כשנזדמן לו לקנות תפילין חדשות ודאי מותר כיון שהוא רק למצוה. [אג"מ (ח"ג סי' פ)]. וכמו כן מותר לקנות ספרים לצורך לימוד ת"ת דחשיב כצורך מצוה. [הגר"ש"א זצ"ל (שם פ"ד הגה 26)]. וטלית שהוא בגד מסתבר שאסור אף שלו בשין אותו רק למצוה. [אג"מ (ח"ג סי' פ)]. ואם אין לו ציצית לקיים בו המצוה (אפי' בהשאלה), מותר, ע"י ברב פעלים (ח"ד סי' כט)].

מבצעים

אם יש יריד, כיון שהוא דבר האבד שרי לכולי עלמא אם הוא מוצא אז בזול יותר. [מייב (סי' תקנ"א סי"ק יא) ובן איש חי (פ' דברים אות ב)].

דבר שלא יוכל לקנותו לאחר ת"ב

דבר שלא יוכל לקנותו לאחר ת"ב או שאין לו שהות לאחר ת"ב מותר לקנותו, אפילו הם צורכי חופה. [בן איש חי (פ' דברים אות ב)].

כלי בית וכדומה (קניית מכונות, מזגן וכדומה)

אסור לקנות מר"ח אב דבר שמחייב בזמן שהחיינו כי הוא כבנין של שמחה שאסור. [אג"מ (ח"ג סי' פ) ד"ה ד"ה ומכונות]]. ועל כן אין לקנות מר"ח מכונת חדשה אם הוא לתענוג (אפילו באופן שמברכים עליה הטוב והמטיב כגון שיש לו אשה ובנים שגם נהנים מזה) כי הוא כמו בנין של שמחה שאסור. [אג"מ (שם)]. וכמו כן אין לקנות מזגן מר"ח משום משא ומתן של שמחה. [בעל השבט הלוי (מבית לוי ביה"מ ע"י הגה יז)], ומי שסובל מאוד מהחום רשאי להקל בזה. [עיי"ש].

קניית כלים לצורך העבודה (מכונות וכדומה)

מותר לקנות מכונות וכדומה לצורך פרנסה אף בתשעת הימים, שזה בכלל משא ומתן שבזמננו נהגו להקל (ואין זה מו"מ של שמחה שכתב בשעה"צ שטוב להחמיר), ומצד שהחיינו יברך אחר ת"ב כי בשביל זה אין עליו ליבטל ממלאכתו.

[אג"מ (אור"ח ח"ג סי' פ)].

יקבל המוצר בתשעת הימים

אם קנה כלי חשוב כגון רהיטים המיפים את הבית בזמן היתר לא יקבל אותם בטי' הימים אפילו באופן שאינו חייב לברך עליהם שהחיינו. [אג"מ (ח"ג סי' פ)]. [א"כ יש חשש דבר אבד בדבר, שבכה"ג יקבלם ויברך לאחר ט' הימים].

יקבל המוצר לאחר תשעה באב

אין לקנות דברים שיש בהם משום שמחה (קניית רהיטי בית וכדו', עיין לעיל), אף שלא יקבל מה שקנה אלא לאחר תשעה באב. [אור לציון (פכ"ו אות א)]. ובמקום הצורך יש להקל בזה. [הגר"ש"א זצ"ל (הלכ"ש פ"ד אות כב)].

קניית מתנה ונתינתה

מותר לתת מתנות סוף שנה למלמד, לגננות או לנער בר מצוה וכדו' אף בתשעת הימים, ואם לא קאנה לפני תשעת הימי נראה שמותר אף לקנותה בימים אלו אם עתה הוא זמן נתינתה. [ע"י במי"ב (סי' תקנ"ד סי"ק מא) שכת' לענין תבי"א שאסור לשלוח מתנה לחברו. ומשמע דרק בת"ב אסור והיינו כי אסור זה הוא משום שאילת שלום כמבואר במי"א (שם סי"ק כא) וזה אסור רק בת"ב. וכן בכה"ח (שם אות צא) שבתורת צדקה מותר אף בת"ב. ויש עוד טעם להחזיר לענין מתנות סוף שנה וכדו' כי אין זה אלא כשלום חוב ואינו דבר של שמחה, והוי כדבר האבד שמותר כמי"ש בדברי מלכאל (ח"ה סי' רלז) לענין נתינת משלוח מנות לאבל בפורים, עיי"ש. וכן פסק הגר"ש"א זצ"ל (הלכ"ש שם הגה 28) שמותר לתת מתנה בימים אלו. וכן דעת בעל השבט הלוי (מבית לוי ע"י כד אות ז)].

קניית טבעת זכרדי' עבור כלה

קניית הטבעת שנותנים לבלה בשעת שידוכין, נחשבת דבר של שמחה שיש לאסרו בין ר"ח אב לטי' באב, אך אם יש לחוש להפסד, מותר. ולהודיע המקח מותר בכל אופן. [אג"מ (אור"ח ח"ד סי' פד אות א)].

קניית נעלי גומי לת"ב

מי ששכח לקנות נעלי גומי לת"ב קודם ר"ח, רשאי לקנותם אפי' בשבוע שחל בו ת"ב. [אג"מ (אור"ח ח"ג סי' פ)], בעל שבט הלוי (מבית לוי ע"י יג הגה ח), כה"ח (אות צ) ואור לציון (שם הגה ב)].

בנין של שמחה

בית התונת בנו – ציור וכיור

מר"ח עד התענית ממעטים בבנין של שמחה, כגון בית חתנות לבנו או בנין של ציור וכיור. ואם היה כותלו נוטה ליפול, אף על פי שהוא של שמחה מותר לבנות (ולצורך מצוה הכל שרי). [שו"ע (סי' תקנ"א סעי' ב)].

להרחיב דירתו (בנין להרוחה)

כל בניה שאינה צריך לו לדירתו ורק שעושה כן להרוחה בעלמא אסור. [מייב (סי"ק יב)]. אולם בנין שאינו להרוחה שרי כמבואר להלן.

בונה על מנת למנוע הפסד (כגון המשלם שכירות זכרדי')

בניה ע"מ למנוע הפסד אפילו יש בה שמחה, מותרת. [מייב (סי"ק יג)]. ועל כן הדר בדירה שכורה ועיכוב הגרוה לו הפסד ממון, רשאי לבנות ולשפץ ע"מ למנוע הפסד כפי ראות עיני המורה. [ובשבט הלוי ח"י סי' פב] כתב דיש להקל לכתחלה רק עד שבוע של ת"ב, ובחפ"ד גדול מאד לפי ראות עיני המורה].

סיוד הבית

ממעטין אף בבנין של ציור וכיור. [שו"ע (סי' תקנ"א סעי' ב)]. ועל כן אין לסייד הבית מר"ח. [בעל השבט הלוי (מבית לוי ביה"מ ע"י ח אות ד)]. וכן אין לצבוע את הדירה בציורים מראש חודש אב, אף אם עושה כן עם גלגל המיוחד לכך. [אור לציון (פכ"ו אות א)].

התקלקל הסיוד מחמת רטיבות וכדו'

אם נתקלקל הסיוד מחמת רטיבות וכדו' מותר לסייד אף בשבוע שחל בו ת"ב, כיון שאינו עושה להרוחה. [בעל השבט הלוי (מבית לוי ביה"מ ע"י יג הגה ח)].

הדבקת טפט

הדבקת טפט על הקיר אין בו איסור ברור (אף בשבוע שחל בו ת"ב), ומי"מ יש להמנע, ואם התחילו קודם ר"ח אב, יש להחמיר שיגמרו לפני שבוע שחל בו ת"ב.

[אג"מ (אור"ח ח"ג סי' פב)].

עושה בקבלנות

אם שכר נכרי קודם ר"ח בקבלנות מותר בכל ואפי' בת"ב עצמו דנכרי אדעתא דנפשיה עביד, וה"ה אם קצץ עם הנכרי בקבלנות לצייר ביתו מותר לצייר מטעם זה. ומי"מ אם יכול לפייסו בדבר מועט שימתין עד אחר ת"ב תע"ב. [מייב (סי"ק יב)].

לצורך מצוה

בנין שהוא לצורך מצוה שרי, [רמ"א (סעי' ב)], כגון בניית בית למי שאין לו אשה ועדיין לא קיים מצות פריה ורביה. [מייב (סי"ק יד)].

לצורך מצוה דרבים

בנין לצורך מצוה דרבים כגון בית הכנסת מותר. [מייב (סי"ק יב)]. וכן הדין בציור וכיור. [בן איש חי (פ' דברים אות ג)].

מעקה

מותר לבנות מעקה בימים אלו ואף בת"ב שרי. [רוח חיים (סי' תקנ"א סי"ק ב), מועד לכל חי (סי' י אות ח אות עב) ובן איש חי (פ' דברים אות א)].

חיפוש דירה

מותר לחפש דירה לקניה בימים אלו. אולם אין ראוי לחתום על חוזה מכירה, אלא אם כן חושש שמא יקדמנו אחר. [הגר"ש"א זצ"ל (הלכ"ש פ"ד הגה 71)].

לעבור דירה

יש אומרים שלעבור לדור לבית חדש שרי, אם מוטל עליו לברך הטוב והמטיב ולא שהחיינו (כגון שיש לו אשה ובנים). [לבושי מרדכי (ח"א סי' קא)]. ומכל מקום עדיף שלא לעבור דירה מר"ח עד אחר ת"ב. [הגר"ש"א זצ"ל (קרא עלי מועד פ"ג אות א)]. ובאופן שיש הפסד ממון (כגון שצריך לשלם דמי שכירות) מותר בכל אופן. [הגר"ש"א זצ"ל (שם פ"ד הגה לא)].

נגרות

הנגרים מותרים לעבוד עבודה שאינה בבנין. ואף להתקין את עבודתם, ולחברם בבית, וכגון ארונות מטבח וכדומה. [אור לציון (פכ"ו סוף הגה א) ואג"מ (ח"ג סי' פב)], דלא כהבן איש חי (פ' דברים אות ג) שאסר כיור וציור על עצים של מלאכת הנגרים]. ולענין מוכרים העוסקים במשא ומתן יעויין לעיל.

ציור וכיור שלא בבנין

דוקא ציור וכיור בבנין אסור, אבל צייר שמלאכתו לצייר ציורים, רשאי לצייר אף בימים אלו. [אור לציון (פכ"ו סוף הגה א)].

נטיעה של שמחה

מר"ח עד התענית ממעטים בנטיעה של שמחה. [שו"ע (סי' תקנ"א סעי' ב)]. ומי"מ לא אסרו אלא נטיעה, אבל השקיית הגינה וגזיזת עשבים ופריחים שבחצרו שרי. [רבותא אפרים (ח"א סי' שעד)].

ניתן להאזין לשיעורי הלכה מבעמח"ם שמענתא עמיקתא שליט"א בקול הלשון – טל': *6761 יש להקיש 3–3–1 שלוחה 65

ניתן לתרום דרך "נדרים פלוס" – יש להקיש: 1. קופות נוספות 2. הניכי ישיבות רמות ב' 3. גליון שמענתא עמיקתא

© שמענתא עמיקתא – הגליון נתרם בעילום שם להצלחת התורם ומשפחתו – לשאלות והערות ניתן להתקשר לפל' 052-767-0503

להצטרפות לרשימת התפוצה ברוא"ל יש לשלוח בקשה לכתובת: amikta571@gmail.com

